

Manifestarea conduitei empaticе la preadolescenți

Racu Iulia, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Catedra Psihologie,
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău,

Lopatiuc Ecaterina, masterandă,
Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău

Summary

The present study reflects one of the most important and significant psychological problem empathic behaviors at preadolescents. The normal level of empathic behavior is characteristic for 69% of tested preadolescents. The high level of empathy is not recorded at any preadolescents. Empathic behavior support continuous change during preadolescents' age reaching the highest level at 14 – 15 years. Girls are more empathetic than boys.

Key words: empathy, empathic tendencies, gender, age, preadolescence.

Rezumat

Articolul dat descrie o problemă actuală și semnificativă pentru psihologie – conduita empatică la preadolescenți. 69% din preadolescenții testați prezintă un nivel normal al tendințelor empaticе. În același timp nivelul înalt al tendințelor empaticе nu se înregistrează la nici un preadolescent. Conduita empatică suportă o schimbare continuă pe parcursul vârstei preadolescente atingând un nivel maxim către 14 – 15 ani. Preadolescentelor le este specific un nivel mai accentuat al tendințelor empaticе, comparativ cu preadolescenții.

Cuvinte-cheie: empatie, tendințe empaticе, gen, vârstă, preadolescență.

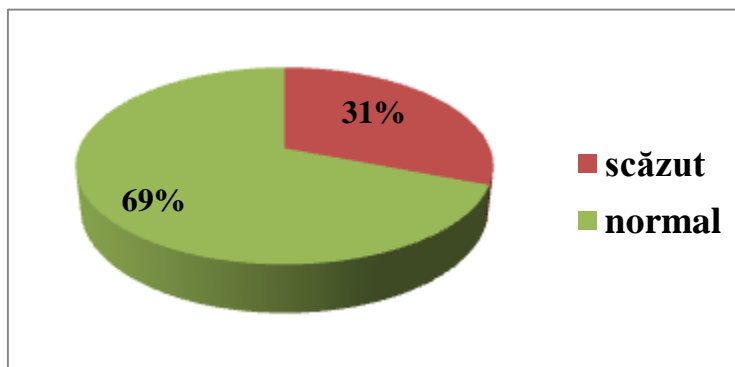
Problema empatiei prezintă o importanță deosebită fiind apreciată la nivel empiric ca esențială pentru performanța socială a unui individ.

A crește și a educa o personalitate armonioasă este visul multor părinți. Pentru realizarea acestui scop sunt direcționate acțiunile și eforturile părinților, profesorilor și a tuturor celor implicați în educația copilului.

Anii preadolescenței au o importanță covârșitoare asupra viitorului fiecăruia, în toate domeniile, dar și mai ales în materie de psihologie. Anume acești ani reprezintă perioada decisivă în dezvoltarea personalității și în dezvoltarea conduitei empaticе. Luând în considerație situația socială actuală, un rol important îl au problemele educației emoțional-morale ale preadolescenților. Formarea la preadolescenți a capacității de a acționa în conformitate cu normele etice (grija față de ceilalți, față de bătrâni, acordarea ajutorului, simțul dreptății, bucuria față de succesul altuia) are loc în cadrul dezvoltării conduitei empaticе.

În contextul celor expuse am realizat un demers experimental al conduitei empatice în preadolescență. Eșantionul supus cercetării a fost alcătuit din 165 de preadolescenți din clasa a V-a, a VII-a și clasa a IX-a: 61 de subiecți cu vârsta cuprinsă între 10-11 ani, 57 cu vârsta de 12-13 ani și 47 cu vârsta de 14-15 ani. Pentru investigarea empatiei am utilizat următoarele instrumente de cercetare: testul „Diagnosticarea nivelului capacităților empatice V.V. Boico” și chestionarul „Studierea nivelului tendinței empatice”.

Rezultatele obținute, privind nivelul de manifestare a tendințelor empatice la preadolescenții din lotul experimental, sunt prezentate în figura 1.

Fig. 1. Distribuția rezultatelor privind nivelul tendințelor empatice la preadolescenții supuși experimentului

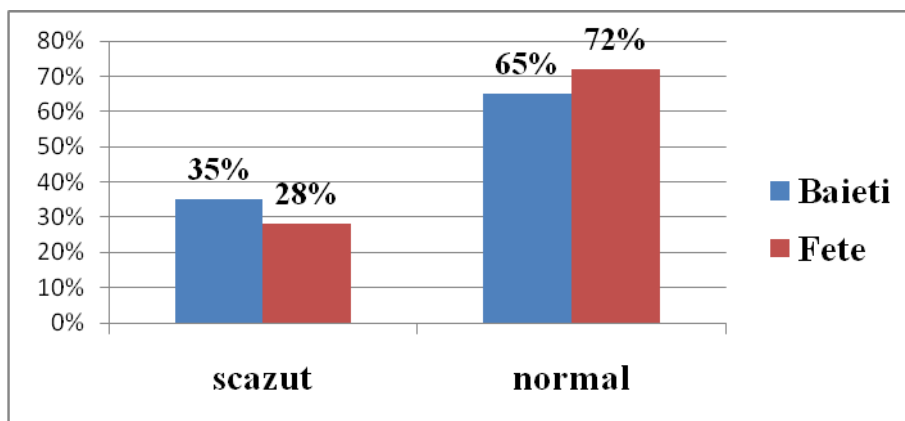
Rezultatele prezentate în figura 1 ne indică ferm că datele iau forma distribuției asimetrice. 31% din preadolescenții testați obțin un scor ce reprezintă un nivel scăzut al empatiei. Acești preadolescenți manifestă bunăvoință, grijă, compătimire, compasiune față de cei din jur foarte rar. Cei din jurul lor nu pot să spună că sunt persoane “dure” dar în același timp nu sunt persoane din cele sensibile. În relațiile interpersonale sunt predispuși să judece prin fapte nu prin impresii personale. La citirea cărților artistice și vizionarea filmelor mai mult trag atenția la acțiunile personajelor decât la trăirile emoționale. Le vine greu să prezică desfășurarea relațiilor dintre oameni, uneori chiar și acțiunile lor par neașteptate. Nu își dezvăluie trăirile interioare, și acest fapt încurcă la deplina percepție a oamenilor.

69% din preadolescenții testați au obținut un scor considerat normal privind empatia ceea ce presupune că ei sunt sensibili la nevoile și problemele altora, predispuși de a înțelege și a ierta multe; sunt sensibili emoțional, inițiază ușor o comunicare, cei din jur le apreciază sinceritatea. Se stăruie să evite conflictele și să ajungă la soluții de compromis și acceptă criticile la adresa sa. În evaluarea evenimentelor au încredere mai mare în propriile sentimente și intuiție decât în concluziile analitice. Preferă să se afle printre oameni decât să fie singuri. Permanent au nevoie de

acceptare socială pentru a acționa. Tot ei însă nu sunt atenți la munca precisă și minuțioasă și deseori le sunt caracteristice stări de dezechilibru emoțional.

Din păcate nici unul din preadolescenți nu a înregistrat un nivel înalt al empatiei, ceea ce ne vorbește despre situația actuală în care educația se bazează pe alte valori decât cele ce țin de respect, ajutor reciproc, compătimire sau înțelegere reciprocă.

Următorul pas în cercetarea noastră a fost să analizăm tendințele empatice în dependență de genul preadolescenților. Rezultatele obținute sunt ilustrate grafic în cele ce urmează.

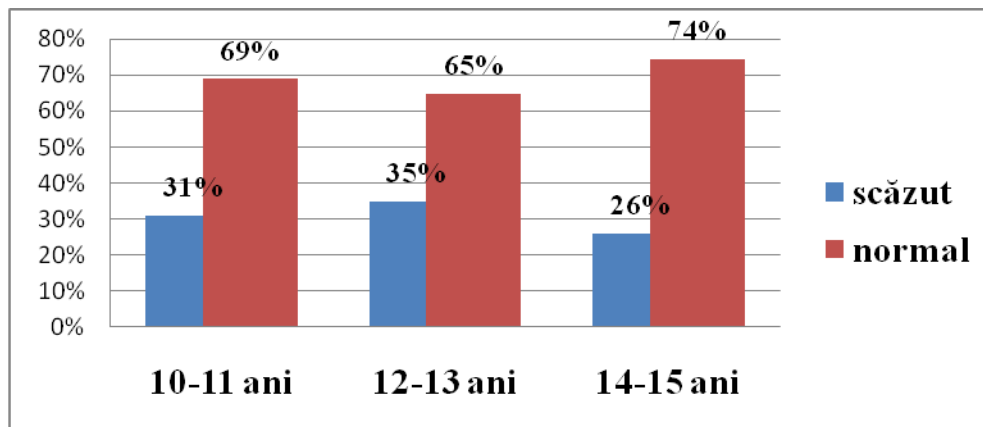

Fig. 2. Datele preadolescenților supuși experimentului privind nivelul tendințelor empatice în dependență de gen

Datele prezentate în figura 2 ne permit să constatăm că pentru nivelul scăzut de empatie, cotele cele mai mari sunt obținute de băieți, în raport de 35%, spre deosebire de fete, cu 28%. Pentru nivelul normal de empatie situația este următoarea: 65% din băieți manifestă un nivel normal de empatie, în comparație cu 72% din fete.

Astfel empatia este mai pregnant exprimată la fete decât la băieți. Aceasta se explică prin faptul că fetele se deosebesc de băieți în ceea ce privește stilul de exprimare și reglare emoțională, care depinde cel mai mult de educație, de socializare sau context. Preadolescentele sunt mai sensibile, mai emotive, mai loiale, mai protective, mai atente la nevoile celorlalți, ele tind să dea o mai mare importanță felului cum se simte o persoană și să încerce să înțeleagă acest lucru oferindu-i suport emoțional; în comparație cu preadolescenții care sunt mai labili, impulsivi, dominanți, ostili, agresivi; aceștia au trăsături de caracter înnăscute mult mai rigide și cu ei se vorbește mai puțin despre trăirile interioare. Diferențe statistice semnificative privind rezultatele empatiei la preadolescenți și preadolescente nu s-au înregistrat.

În continuare ne-am propus să investigăm specificul tendințelor empatice pe subgrupe de vârstă pentru preadolescenții de 10 – 11 ani, preadolescenții de 12 – 13 ani și cei de 14 – 15 ani.

Fig. 3 Repartizarea datelor privind nivelul tendințelor empaticе la preadolescenții supuși experimentului (preadolescenții de 10 – 11 ani, preadolescenții de 12 –13 ani, preadolescenții de 14 – 15 ani)

Analiza cantitativă a rezultatelor prezentate în figura 3 ne permite să remarcăm că nivelul scăzut de empatie este specific preadolescenților din toate subgrupele de vârstă după cum urmează: pentru 31% din preadolescenții de 10 – 11 ani, 35% din preadolescenții de 12 - 13 ani și 26% din preadolescenții de 14 – 15 ani. Procentajul cel mai înalt de copii pentru nivelul normal de empatie a fost stabilit la preadolescenții cu vârsta cuprinsă între 14 și 15 ani – 74%, în comparație cu preadolescenții de 10 – 11 ani – 69% și preadolescenții de 12 – 13 ani – 65%.

Expunerea grafică a rezultatelor și analiza acestora demonstrează că există o tendință certă în modificarea nivelului de empatie în dependență de vârstă.

Indicii nivelului scăzut de empatie sunt mici pentru toate subgrupele de vârstă, fără diferențe statistice semnificative. Raportul procentual pentru nivelul normal de empatie variază pe parcursul vârstei preadolescente de la 69% la începutul perioadei, trecând prin 65% la vârsta de 12-13 ani până la 74% pentru sfârșitul perioadei.

Cel mai accentuat nivel de empatie este caracteristic pentru preadolescenții de 14 – 15 ani în raport cu cei de 12-13 ani, la care nivelul normal de empatie este mai mic decât la cei de 10-11 ani. Deosebirile stabilite își trag originea din caracteristicile specifice pentru fiecare din vârstele studiate.

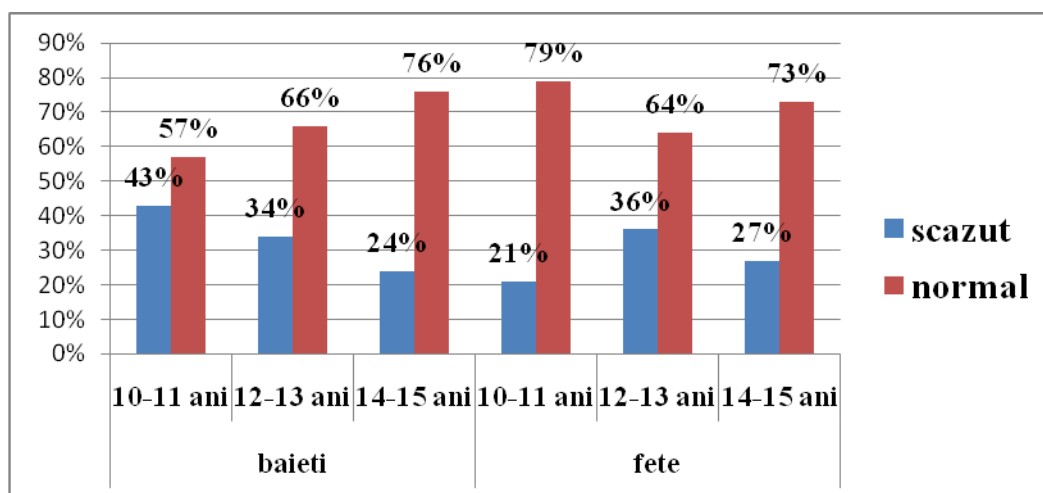
Perioada dintre 10 și 12 ani, începutul preadolescenței, este caracterizată ca fiind tensionată și confuză și reliefată de o multitudine de transformări fizice, fiziologice, emoționale și cognitive profunde care au un rol esențial în formarea personalității. Restructurările la care este supus copilul generează instabilitate emotivă și hipersensibilitate puternică, însă ei sunt capabili să-și înțeleagă semenii și să le ofere suport emoțional.

Pentru vârsta de 13 ani este caracteristică criza preadolescentină, care constă într-o izbucnire de negare sistematică a valorilor impuse și neînțelese sau neacceptate, a identității anterioare, de

copil, pe care părinții se încapățânează s-o păstreze. Aceasta se manifestă pentru fiecare diferit, dar totodată este însoțită de anumite schimbări radicale în comportament, se accentuează dificultăți în comunicare, proprii pentru toți puberii. Preadolescenții se evidențiază prin crearea situațiilor conflictuale, impunerea violentă a propriilor reguli, eschivarea de la îndeplinirea obligațiilor elementare dând dovadă de introvertism, negativism, dezechilibru emoțional care este însoțit de anxietate, neliniște, agresivitate, frustrare și rigiditate.

Perioada între 14 și 15 ani ce marchează sfârșitul preadolescenței este o perioadă mai liniștită. Schimbările radicale deja s-au produs în criză. În această perioadă asistăm la o echilibrare puternică a emotivității, preadolescentul caracterizându-se prin nuanțarea, clarificarea și intensificarea laturii afective. El începe să controleze conștient expresiile emoționale manifestate sau reținute. În aceste circumstanțe este cazul să menționăm că numărul preadolescenților cu un nivel scăzut de empatie scade, datorită amplificării capacității de stăpânire activă a emoțiilor și a celei de identificare cu semenii săi, cu trăirile și problemele prin care aceștia trec.

Pentru o investigație mai profundă a tendințelor empaticе am comparat băieții și fetele, în funcție de cele 2 nivele de intensitate a empatiei, separat pentru toate subgrupele de vârstă.

Fig. 4. Distribuția datelor privind tendințelor empaticе în dependență de vârsta și genul preadolescenților

În subgrupa de vârstă de 10 – 11 ani din numărul total de băieți, 43% prezintă un nivel scăzut al empatiei și 57% un nivel normal al empatiei; din numărul total de fete, 21% prezintă un nivel scăzut al empatiei și 79% un nivel normal al empatiei. Distribuția grafică a rezultatelor pentru preadolescenții de 10 – 11 ani ne indică diferențe de gen privind intensitatea empatiei. Astfel, observăm că băieții prezintă o frecvență mărită în cazul scorurilor ce denotă un nivel scăzut al empatiei, în timp ce fetele obțin o frecvență mai mare în cazul nivelului normal al empatiei.

Diferențe statistic semnificative privind intensitatea empatiei au fost obținute între rezultatele băieților de 10-11 ani și a celor de 14-15 ani pentru nivelul normal al empatiei : $U=75$, $p=0,05$, (cu rezultate mai mari pentru băieții de 14-15 ani), rezultat ce se datorează faptului că odată cu vârsta se schimbă atitudinea față de cei din jur, îndeosebi față de semenii, se instalează simțul maturității și stabilitatea emoțională, și între rezultatele băieților și fetelor de 10-11 ani privind nivelul normal al empatiei: $U=143$, $p=0,05$, (cu rezultate mai mari pentru fete), fapt ce se datorează specificului de personalitate pe care îl au fetele, atenției pe care acestea o acordă ele emoțiilor și trăirilor altor persoane.

Pentru subgrupa de vârstă ce include preadolescenții de 12 - 13 ani, repartiția rezultatelor pentru băieți este următoarea: 34% din ei prezintă un nivel scăzut al empatiei și 66% un nivel normal al empatiei, în timp ce la fete atestăm o creștere a procentajului pentru nivelul scăzut al empatiei până la 36% și o descreștere a procentajului pentru nivelul normal al empatiei până la 64%. Din datele prezentate se observă că băieții manifestă o preponderență în cazul nivelului normal al empatiei, iar fetele manifestă mai frecvent un nivel scăzut al empatiei.

În subgrupa de vârstă 14 – 15 ani din numărul total de băieți, 24% prezintă un nivel scăzut al empatiei și 74% un nivel normal al empatiei. Din numărul total de fete, 27% prezintă un nivel scăzut al empatiei, și 73% un nivel normal al empatiei. Datele arată că băieții manifestă o frecvență mărită în cazul scorurilor ce denotă un nivel normal al empatiei, spre deosebire de fete, care prezintă o frecvență mai mare în cazul nivelului scăzut al empatiei.

Din expunerea grafică a rezultatelor și analiza acestora observăm că există o tendință de modificare a nivelului de empatie în dependență de vârstă și genul preadolescenților.

Indicii nivelului scăzut de empatie sunt mici pentru toate subgrupele de vârstă atât la fete cât și la băieți, fără diferențe statistic semnificative. Raportul procentual pentru nivelul normal de empatie variază la băieți pe parcursul vârstei preadolescente de la 57% la începutul perioadei, trecând prin 66% la vârsta de 12-13 ani până la 76% pentru sfârșitul perioadei; iar la fete constatăm o descreștere de la 79% la începutul perioadei la 64% la vârsta de 12-13 ani, urmată de o creștere până la 73% la sfârșitul perioadei.

Cel mai accentuat nivel de empatie este caracteristic pentru preadolescențele de 10 – 11 ani, urmate de preadolescenții de 14-15 ani. Deosebirile stabilite își trag originea din caracteristicile specifice pentru fiecare din vârstele studiate, astfel dacă inițial preadolescențele înregistrau cel mai înalt nivel al empatiei, fapt ce se datorează procesului maturizării ce debutează mai devreme la acestea, la următoarea etapă acest nivel scade din cauza dominării crizei de la 13 ani; la băieți nivelul normal al empatiei înregistrează o creștere treptată dat fiind faptul că în ceea ce privește afectivitatea și controlul emoțiilor la ei are loc o dezvoltare lentă a acesteia.

Bibliografie

1. Bohart A. Empatia în psihoterapie. București: Trei, 2011.
2. Gherghinescu R. Anotimpurile empatiei: studii de psihologie socială cognitivă. București: Atos, 2001.
3. Golu P., Verza E., Zlate M. Psihologia copilului. București: Didactică și Pedagogică, 1992.
4. Marcus S. Empatie și personalitate. București: Atos, 1997.
5. Бреслав Г. Психология эмоций. Москва: Смысл, «Академия», 2004.
6. Юсупов И. М. Психология эмпатии (Теоретические и прикладные аспекты): Дис. ...д-ра. психол. наук. С.-Петербург. Гос. Ун-т. СПб., 1995.

Primit 26.09.2014